

УДК 017.1(477-25)ДНПБ:050"1917/1945":930

*Оксана Бондарчук,
завідувач відділу наукової організації
та зберігання фонду
ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського*

Каталог "Періодичні видання 1917—1945 рр. у фонді ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського" як джерело сучасних історіографічних досліджень

Репрезентовано каталог "Періодичні видання 1917—1945 рр. у фонді ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського", в якому вміщено репертуар періодичних часописів як важливе джерело історичних досліджень у галузі педагогіки, освіти, бібліотекознавства.

Ключові слова: бібліотеки, часописи, періодика, каталоги, преса, мікроісторія освіти

Постановка проблеми. Дослідження періодики загалом і педагогічних часописів зокрема як об'єкта джерелознавства є одним із актуальних завдань сучасної історичної науки, складником її системного підходу до вивчення минулого й відтворення етапів розвитку освітніх процесів. Цей інформаційний ресурс значною мірою відбиває поступ педагогічної думки, її особливості, проблематику тощо, забезпечуючи неперервність інформування про поточні події. Крім того, науковий аналіз періодики набуває вагомого значення завдяки висвітленню в ній комплексної та оперативної інформації різноманітного походження, що робить пресу цінною джерельною базою історико-педагогічних досліджень.

У пресодруках минулого відображено не лише історію вітчизняної освіти й педагогічної думки, а й ту соціальну напругу, що супроводжувала процес формування самосвідомості народу, боротьбу за національне та соціальне визволення, рідну школу. Історія української педагогічної думки складалася так, що саме преса, починаючи з другої половини XIX століття, стала однією з форм розвитку громадської самосвідомості, поширення передових знань та ідей. У 20—30-х рр. XX ст. науковий пошук відбувався в умовах формування тоталітарного радянського режиму в межах партійно-класового підходу, що призвело до обмеження, а згодом і до забуття національно-патріотичної періодики. Тогочасну радянську освітню політику було спрямовано на підпорядкування й уніфікацію національних шкіл до загальної системи єдиної трудової школи [8], і педагогічна періодика стала невід'ємною частиною державної освіти та політико-виховної роботи серед населення.

Мета статті — проаналізувати каталог "Періодичні видання 1917—1945 рр. у фонді ДНПБ

України ім. В. О. Сухомлинського" як джерело сучасних історіографічних досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Звертаючись до попередніх розвідок із питань ролі періодичних видань, наголосимо на наукових працях Л. Березівської, яка аналізує внесок українських педагогів початку XX ст. у розбудову національної освіти на основі матеріалів журналу "Вільна українська школа" [1; 2]. Науковець всебічно розкриває роль видання як джерела мікроісторії освіти в Україні, зміст якого є "образом освіти і педагогічної науки в малодосліджений період Української революції, становлення української державності" [2, с. 7].

До вивчення періодичних видань як підґрунтя історико-педагогічних досліджень звернулася також С. Бричок [3], яка акцентувала увагу на матеріалах журналу "Церковно-приходская школа" та їх значенні як джерела для дослідження початкової освіти.

Серед вітчизняних наукових розвідок із питань впливу педагогічної преси на розвиток теорії, методології та практики освітньої діяльності виокремимо також дослідження Л. Вайди [4], яка аналізує відтворення процесу нагромадження педагогічних знань і розвитку педагогічної науки в публікаціях профільної преси.

Функції педагогічної періодики у трансформації суспільно-педагогічної свідомості, змістове наповнення публікацій розглянуто у працях С. Лободи [9], Т. Філімонової [14] і С. Тарнавської, яка зазначає, що аналіз фахових періодичних видань "актуалізує вивчення історії вітчизняної вищої школи, сприяє формуванню цілісної картини її розвитку" [13, с. 30].

Виклад основного матеріалу. У каталозі "Періодичні видання 1917—1945 рр. у фонді ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського", підготовленому до 20-ї річниці від дня заснування бібліотеки,

проаналізовано 87 назв часописів за 1917—1945 роки. На шпальтах журналів представлено теоретичні й методичні засади реформування та модернізації освітньої галузі в Україні й історико-культурні процеси означеного періоду. Аналізований проміжок охоплює історичні події, пов'язані з національно-демократичним, духовно-культурним піднесенням українського народу, а також із розвитком національної освіти та педагогіки (1917—1920), ідеями педоцентризму й трудової школи (1920—1930), ідеологізації комуністичного виховання (1931—1945).

Видання підготовлено в межах науково-дослідної роботи (НДР) "Відображення розвитку національної освіти і педагогічної думки у друкованих та електронних виданнях" (науковий керівник — О. Сухомлинська, д-р пед. наук, професор, дійсний член НАПН України, головний науковий співробітник ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського).

Структура складається з основної частини й допоміжних покажчиків (іменний, покажчик місць видання, покажчик видавництва і друкарень). Розгалужений науково-пошуковий апарат сприяє різноаспектному розкриттю змісту.

Основною вимогою, яка висувалася до каталогу, є науковість, повнота, достовірність у поданні матеріалів.

Бібліографічний опис періодичних видань здійснено згідно з ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 "Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання".

Опис, виконаний *de visu*, мовою оригіналу, містить такі елементи: назва видання, підзаголовки, періодичність виходу, місце видання, роки видання, редактор / редакторська колегія, видавець, додатки (за наявності), друкарня, примітки (відомості про зміну назви, місця видання тощо, із зазначенням номера, в якому сталася зміна), наявність номерів у фонді. У повному обсязі розкрито галузеву спрямованість часопису, тематичні блоки публікацій із проблем освіти й педагогіки, авторський склад, змістове наповнення.

У ході дослідження здійснено видову класифікацію періодичних видань, з-поміж яких виокремлено наукові, науково-практичні, громадсько-політичні, дитячі. Виявлено, що певні журнали, приміром "Новим шляхом" (Краснодар), "Наш родной край" (Мукачево), "Пути коммунистического просвещения" (Симферополь), маловідомі у науковому середовищі, проте надзвичайно цікаві й цінні для дослідження розвитку національної освіти на неукраїномовних територіях.

Зокрема, у часописові "Новим шляхом" варті уваги статті, присвячені проблематиці українізації шкіл та культурно-освітніх установ у місцевостях з українським населенням. Дописувачі порушують такі питання: перспектива освітньої роботи у школах РСФРР українською мовою (І. Костенко) [7], потреба

формування єдиних методичних основ викладання українознавства в навчально-виховному процесі (В. Марченко) [11], практичний досвід та проблеми українізації шкіл на Кубані (Т. Івашенко, Ф. Кальницький, М. Лола, А. Павлюк, Ф. Чапала, І. Шаля) [6; 10; 15; 16].

Із матеріалів дізнаємося про основні теоретичні, методичні та практичні проблеми процесу українізації, плани її проведення в певних районах, зокрема місце української мови у шкільній освіті Кубані, зрушення в процесі українізації та його суспільне значення в педагогічній позиції регіону. Автори наголошують, що "сучасна школа вимагає від вчителя науково-лінгвістичних знань, бо од вірного погляду на мову залежить вірно взятий такт виховного підходу до одного з найголовніших факторів людського життя — мовної діяльності" [7, с. 42].

У фонді періодичних видань ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського зберігається низка регіональних педагогічних часописів, серед яких: "Народное просвещение: орган Одеського Губернського Отдела Народного образования", "Новая школа" (Полтава), "Освіта: орган Подільської губернской народної управи", "Освіта Мелітопольщини", "Освіта на Артемівщині", "Освіта на Харківщині", "Пролетарська освіта" (Вінниця), "Просвещение: Черниговский губернский отдел народного образования" та ін.

Попри регіональний характер, типовим для тогочасної української преси було те, що в ній "відобразився єдиний для всієї нації процес кристалізації педагогічної думки, формування основ національної школи. Звернення до ґрунтовного, науково об'єктивного, позбавленого ідеологічних догм, конструктивного вивчення педагогічного досвіду регіональних педагогічних часописів розширить джерельну базу української педагогічної науки, дасть можливість використати їх кращі надбання в розбудові системи національної освіти в Україні" [8]. Дослідник у галузі теорії та історії педагогіки І. Зайченко наголошує, що саме через пресу реалізується процес формування національної школи (обґрунтування мети, завдань, змісту, методів навчання й виховання, ролі, місця і значення вчителя) [5].

Розгляд публікацій педагогічних журналів того часу дає змогу зробити *висновок*, що видання сприяли формуванню світоглядних та аксіологічних настанов серед тогочасних педагогів-практиків. Матеріали часописів присвячено важливим проблемам освітньо-виховного процесу у школі, характерним для досліджуваного хронологічного періоду, та шляхам їхнього розв'язання. Через статті відбувалася багатоаспектна професійна комунікація педагогів, обмін досвідом, інноваційними ідеями вдосконалення фахової діяльності.

Каталог "Періодичні видання 1917—1945 рр. у фонді ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського"

слугує цінною джерельною базою для науковців і практиків, що сприятиме фаховому забезпеченню досліджень не лише з психологічних і педагогічних питань, а й з бібліології, бібліотекознавства, журналістикознавства, культурології.

Список використаної літератури

1. Березівська Л. Д. Внесок Софії Русової у розбудову національної освіти: за матеріалами журналу "Вільна українська школа" (1917—1920) / Л. Д. Березівська // Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Психолого-педагогічні науки. — 2016. — № 1. — С. 286—290.
2. Березівська Л. Д. Колекція журналу "Вільна українська школа" (1917—1920) як джерело мікроісторії освіти України / Л. Д. Березівська // Історико-педагогічний альманах. — 2016. — Вип. 1. — С. 4—9.
3. Бричок С. Б. Журнал "Церковно-приходська школа" як історико-педагогічне джерело вивчення діяльності церковнопарафіяльних шкіл (кінець XIX — початок XX ст.) / С. Б. Бричок // Педагогічний дискурс. — 2013. — Вип. 15. — С. 92—97.
4. Вайда Л. О. Українська педагогічна преса як джерело відображення інноваційних педагогічних ідей (1991—2013 рр.) / Л. О. Вайда // Педагогічний дискурс. — 2013. — Вип. 15. — С. 102—105.
5. Зайченко І. В. Проблеми української національної школи у пресі (друга пол. XIX — поч. XX ст.) / І. В. Зайченко ; за ред. М. Д. Ярмаченка. — Львів : [б. в.], 2002. — 344 с.
6. Кальницький Ф. З досвіду українізації шкіл на Кубані в 1928 році / Ф. З. Кальницький // Новим шляхом. — 1929. — № 1. — С. 53—54.
7. Костенко І. Рідна мова / І. Костенко // Новим шляхом. — 1927. — № 2. — С. 41—42.
8. Лобода С. М. Інформаційні можливості періодичної преси XX століття як джерела історико-педагогічного дослідження / С. М. Лобода // Вісник Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка : [зб. наук. пр.] / Луган. нац. пед. ун-т ім. Тараса Шевченка. — [Луганськ] : Вид-во ЛНПУ "Альма-матер", 2007. — № 21 (137) листоп. 2007: Педагогічні науки, Ч. 2. — С. 19—26.
9. Лобода С. М. Педагогічна творчість учителя на шпальтах вітчизняної преси XX століття: протистояння ідей : [моногр.] / С. М. Лобода; Держ. закл. "Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка". — Луганськ : Вид-во ДЗ "ЛНУ імені Тараса Шевченка", 2010. — 504 с.
10. Лола М. Масова робота коло українізації в районах, що українізуються / М. Лола // Новим шляхом. — 1930. — [№ 4/5]. — С. 33—34.
11. Марченко В. Про українознавство в школах РСФРР / В. Марченко // Новим шляхом. — 1928. — № 4/5. — С. 39—44.
12. Пироженко Л. Педагогічна преса як джерело дослідження проблем реформування змісту загальноосвітньої школи / Лідія Пироженко // Історико-педагогічний альманах. — Київ, 2006. — Вип. 2. — С. 16—19.
13. Тарнавська С. В. Робітничі факультети УСРР як історико-педагогічна проблема на сторінках часопису "Путь просвещения" (1922—1926 рр.) / С. В. Тарнавська // Вісник Книжкової палати. — 2016. — № 9. — С. 30—34.
14. Філімонова Т. В. Часопис "Радянська освіта" (1923—1931) в історії громадсько-педагогічного руху України / Т. В. Філімонова // Таврійський вісник освіти. — 2015. — № 2 (2). — С. 277—285.
15. Чалапа Ф. Проти нікчемного досвіду з українізації Кальницького і перекручувань національної політики партії / Ф. Чалапа // Новим шляхом. — 1929. — № 4. — С. 30—31.
16. Шаля І. Нова доба в українізації Кубанської округи / І. Шаля // Новим шляхом. — 1929. — № 4. — С. 32—35.
17. Янченко Т. В. Педологія як основа соціального виховання дітей в Україні у 20-ті роки XX ст. / Т. В. Янченко // Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Психолого-педагогічні науки. — 2014. — № 4. — С. 233—239.

Рассмотрено содержание каталога "Периодические издания 1917—1945 гг. в фонде ГНТБ Украины им. В. А. Сухомлинского", в котором представлен репертуар журналов, являющихся важным источником исторических исследований в сфере педагогики, образования, библиотековедения.

The article discloses the contents of the catalog "Periodicals of 1917—1945 in the SSTB of Ukraine V. A. Sukhomlinsky", which presents a repertoire of journals, that are an important source of historical research in the field of pedagogy, education and library science.

Надійшла до редакції 19 вересня 2018 року

Україна вперше долучиться до організації Літературної премії Євроунії (EURL)

Днями розпочинає роботу українське журі премії, яке до кінця березня оголосить короткий список авторів-номінантів. У травні з-поміж них буде обрано переможця від України.

Церемонія нагородження відбудеться в Брюсселі наприкінці вересня 2019 року. Сума премії — 5 тисяч євро. Щороку нагородою відзначають по одному автору від кожної з країн, обраних для участі в премії.

Літературна премія Європейського Союзу вручається з 2009 року. Вона скерована насамперед на підтримку та міжнародну промоцію ще не надто відомих, але талановитих авторів із різних країн Європи. Премія фінансується Європейською комісією в рамках програми "Креативна Європа". Співорганізатори премії: Європейська та міжнародна федерація книгорозповсюджувачів (EIBF), Європейська рада письменників (EWP) та Федерація європейських книговидавців (FER).

Організацією-партнером Літературної премії Європейського Союзу в Україні є Український ПЕН.

За матеріалами інтернет-ресурсів